

УДК 001.31(477):[001.891:015(477)]"2017"

Олена Ключніченко,
старший науковий співробітник
відділу наукової підготовки державних
бібліографічних покажчиків Книжкової палати України

Розвиток науки в Україні (за матеріалами бази даних державної бібліографії авторефератів дисертацій за 2017 р.)

У статті на основі аналізу бази даних авторефератів дисертацій за 2017 р. за галузями знань, що відповідають класам і розділам Універсальної десятикової класифікації (УДК), виявлено основні тенденції та особливості розвитку наукових досліджень в Україні. Здійснено аналіз кількісного й тематичного розподілу дисертаційних досліджень за регіонами, науковим ступенем і гендерною належністю науковців.

Ключові слова: автореферати дисертацій, бази даних державної бібліографії, гендерна належність, науковий ступінь.

Мета дослідження: виявлення напрямів наукових досліджень в Україні, складу науковців.

Метод дослідження: бібліометричний аналіз.

Об'єкт дослідження: база даних (БД) державної бібліографії авторефератів дисертацій за 2017 р.

Одним із формальних критеріїв оцінювання стану науки в Україні є кількість підготовлених до захисту дисертаційних досліджень, інформація про які у формі авторефератів дисертацій надходить у Книжкову палату України згідно із Законом України "Про обов'язковий примірник документів" [7].

Основне його призначення — інформувати наукову громадськість про виконане дисертантом дослідження та ввести отримані результати у сферу наукової комунікації. З метою оперативного й максимально повного

інформування про надходження авторефератів дисертацій упродовж року формується бібліографічна БД відповідно до єдиних принципів відбору, бібліографічного опису, систематизації та предметизації й чинних в Україні стандартів [1—6; 8—15].

Кількість авторефератів дисертацій, зареєстрованих у БД Книжкової палати України у 2012—2017 рр., представлено в табл. 1.

Найбільше дисертаційних досліджень зафіксовано у 2013 році — 7921 назва, а найменше — у 2017 році — 5122.

Для досягнення повноти і об'єктивності дослідження використано БД авторефератів дисертацій за повний календарний рік. У 2017 р. кількість записів у БД становила 5122.

Таблиця 1

**Кількість авторефератів дисертацій, зареєстрованих у БД
Книжкової палати України у 2012—2017 рр.**

Рік	Автореферати дисертацій				Усього
	на здобуття наукового ступеня доктора наук		на здобуття наукового ступеня кандидата наук		
	к-сть	%	к-сть	%	
2012	937	12,07	6 826	87,93	7 763
2013	1 204	15,20	6 717	84,80	7 921
2014	788	12,11	5 717	87,89	6 506
2015	975	13,28	6 366	86,72	7 341
2016	881	14,19	5 329	85,81	6 210
2017	792	15,46	4 330	84,54	5 122

Розглянемо розподіл авторефератів дисертацій за галузями наук, відображеними у класифікаційній системі УДК. У діагр. 1 наведено розподіл авторефератів дисертацій за класами УДК у відсотках, у діагр. 2 — кількісний розподіл авторефератів дисертацій залежно від наукового ступеня, на здобуття якого подано дисертацію.

0 Загальний відділ — 6,5%, або 333 записи (56 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 277 — кандидата наук);

1 Філософія. Психологія — 3,96%, або 203 записи (45 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 158 — кандидата наук);

2 Релігія. Теологія (богослов'я) — 0,25%, або 13 записів, — становить найменшу кількість записів (6 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 7 — кандидата наук);

3 Суспільні науки — 35,45%, або 1816 записів (298 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 1518 — кандидата наук) — у цьому класі відображено найбільшу кількість записів;

5 Математика та природничі науки — 10,76%, або 551 запис (97 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 454 — кандидата наук) — третє місце за загальною кількістю дисертаційних робіт;

6 Прикладні науки. Медицина. Техніка — 30,62%, або 1568 записів (225 — на здобуття наукового ступеня

доктора наук та 1343 — кандидата наук) — друге місце за загальною кількістю досліджуваних документів;

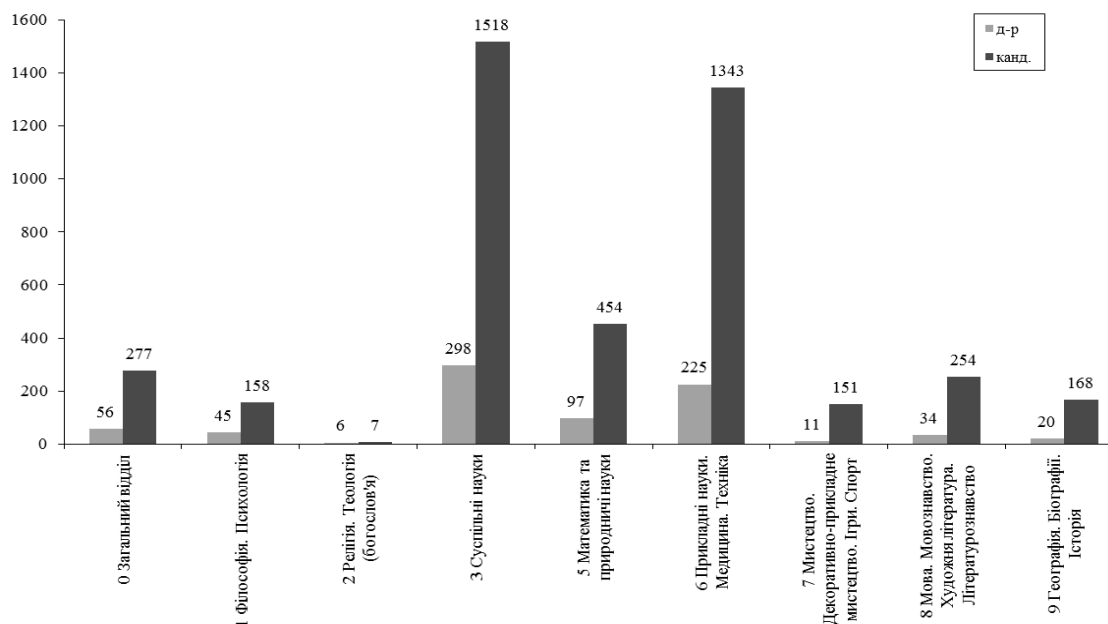
7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт — 3,16%, або 162 записи (11 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 151 — кандидата наук);

8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство — 5,62%, або 288 записів (34 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 254 — кандидата наук);

9 Географія. Біографії. Історія — 3,68%, або 188 записів (20 — на здобуття наукового ступеня доктора наук та 168 — кандидата наук).

Діагр. 1. Відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за класами УДК

Діагр. 2. Кількісний розподіл авторефератів дисертацій за класами УДК та науковим ступенем

У діагр. 3—11 наведено відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за розділами у класах УДК.

У діагр. 3 наведено результати аналізу тематичного розподілу наукових робіт за розділами УДК класу 0 Загальний відділ від загальної кількості дисертаційних досліджень у класі, де відображено автореферати дисертацій із питань організації наукової роботи, науково-технічної інформації, інформаційних технологій, бібліографії та бібліотечної справи, журналістики тощо [9].

001 Наука та знання загалом — 0,9% (3 записи);
 004 Комп'ютерна наука і технологія — 46,55% (155 записів);
 005 Управління. Менеджмент — 40,54% (135 записів);
 006 Стандартизація та стандарти — 5,41% (18 записів);
 008 Цивілізація. Культура. Прогрес — 2,4% (8 записів);
 02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство — 0,6% (2 записи);

06 Організації загального типу — 0,6% (2 записи);
07 ЗМІ. Засоби масової інформації. Масова комунікація. Засоби масової інформації та комунікаційні дослідження — 3% (10 записів).

Клас 1 *Філософія. Психологія* (діагр. 4) налічує таку кількість дисертаційних досліджень за розділами:

1/14 *Філософія* — 38,42% (78 записів),
159.9 *Психологія* — 57,64% (117 записів);

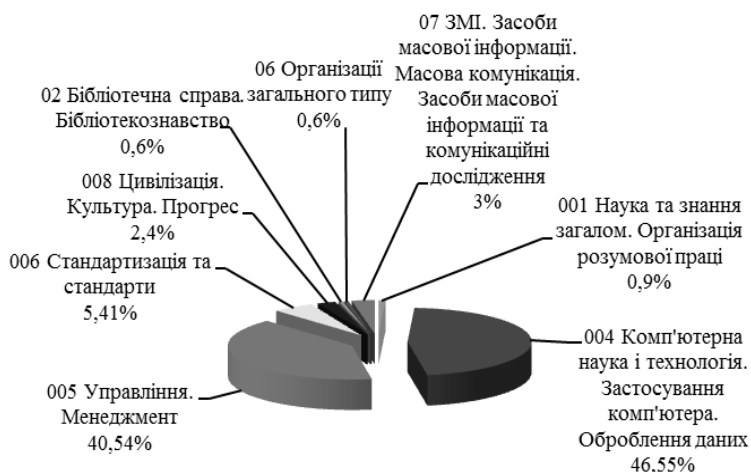
16 *Логіка. Епістемологія. Теорія пізнання. Методологія та логіка науки* — 2,46% (5 записів);

17 *Філософія моралі. Етика. Практична філософія* — 1,48% (3 записи).

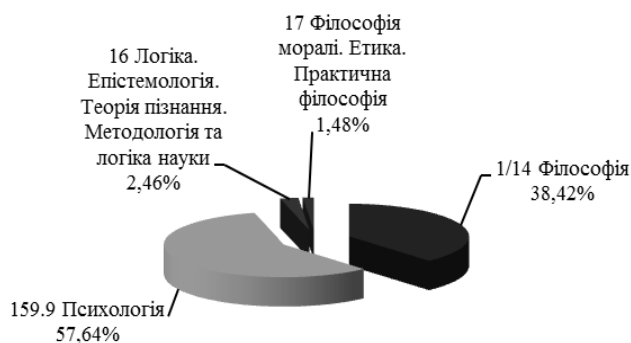
У класі 2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* (діагр. 5) зафіксовано найменше наукових робіт:

2-1 *Теорія та філософія релігії. Природа релігії. Феномен релігії* — 38,46% (5 записів);

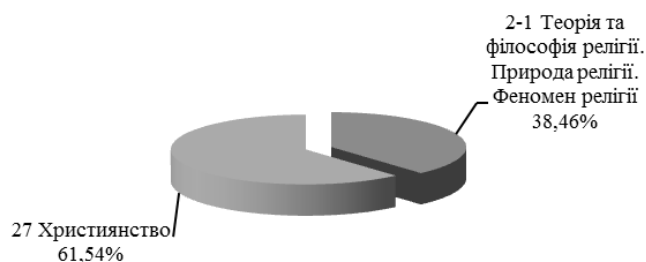
27 *Християнство* — 61,54% (8 записів).

Діагр. 3. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 0 Загальний відділ

Діагр. 4. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 1 *Філософія. Психологія*

Діагр. 5. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 2 *Релігія. Теологія (богослов'я)*

У класі 3 *Суспільні науки* згруповано матеріали щодо теорії та методології суспільних наук, статистики, демографії, соціології, політики, економіки, права, державного адміністративного управління, військової справи, освіти, етнографії тощо [9], результати аналізу розподілу записів наведено у діагр. 6:

30 *Теорія, методологія та методи суспільних наук. Соціографія* — 0,11% (2 записи);

31 *Демографія. Соціологія. Статистика* — 2,04% (37 записів);

32 *Політика* — 3,8% (69 записів);

33 *Економіка. Економічні науки* — 23,57% (428 записів);

34 *Право. Юриспруденція* — 36,23% (658 записів);

35 *Державне адміністративне управління. Військова справа* — 5,67% (103 записи);

37 *Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля* — 27,53% (500 записів);

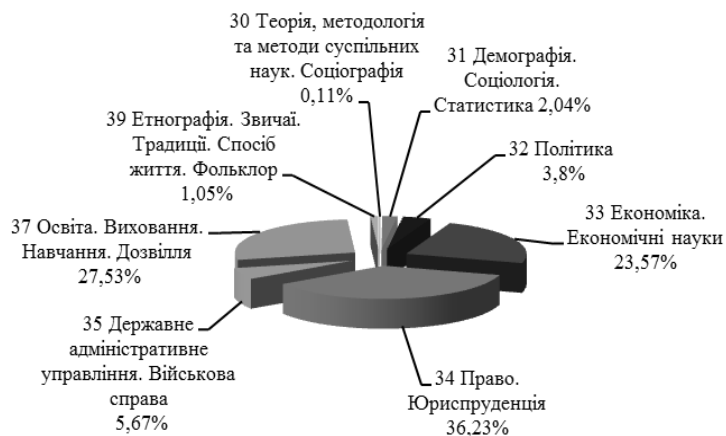
39 *Етнографія. Звичаї. Традиції. Спосіб життя. Фольклор* — 1,05% (19 записів).

У класі 5 *Математика та природничі науки* згруповано записи про наукові галузі, об'єктом вивчення яких є

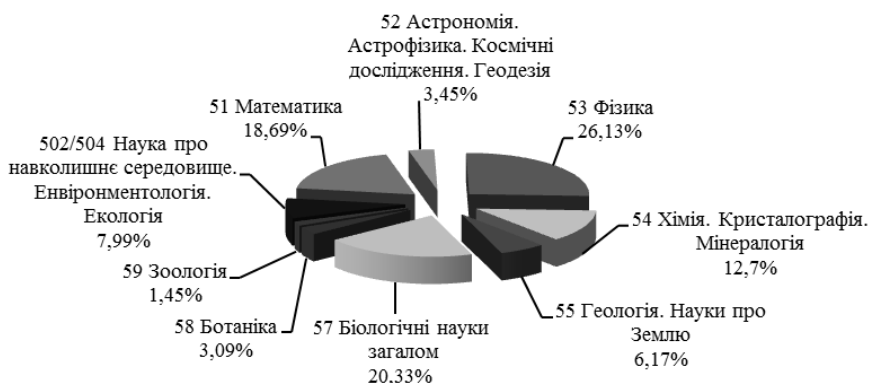
природа, висвітлено питання теоретичного характеру, дослідження загальних законів фізики, хімії, біології тощо [10]. Розподіл наукових робіт представлено у діагр. 7:

502/504 Наука про навколишнє середовище. Енвіронментологія. Екологія — 7,99% (44 записи);
51 Математика — 18,69% (103 записи);
52 Астрономія. Астрофізика. Космічні дослідження. Геодезія — 3,45% (19 записів);

53 Фізика — 26,13% (144 записи);
54 Хімія. Кристалографія. Мінералогія — 12,7% (70 записів);
55 Геологія. Науки про Землю — 6,17% (34 записи);
57 Біологічні науки загалом — 20,33% (112 записів);
58 Ботаніка — 3,09% (17 записів);
59 Зоологія — 1,45% (8 записів).

Діагр. 6. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 3 Суспільні науки

Діагр. 7. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 5 Математика та природничі науки

У класі 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка відображено автореферати дисертацій із питань технології різних галузей промисловості, роботи транспорту, сільського господарства, медицини, а також щодо практичного використання загальних законів фізики, хімії, біології для отримання необхідних для життя людини матеріалів й продуктів, використання природних багатств тощо [10—13]. Результати аналізу тематичного розподілу класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка наведено у діагр. 8:

60 Біотехнологія — 0,96% (15 записів);
61 Медичні науки — 45,66% (716 записів);
62 Машинобудування. Техніка загалом — 19,59% (307 записів);
63 Сільське господарство. Лісове господарство. Мисливство. Рибне господарство — 16,52% (259 записів);
64 Домоведення. Домашнє господарство. Комунальне господарство. Служба побуту — 0,06% (1 запис);
65 Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Зв'язок з громадськістю — 7,65% (120 записів);

66 Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі — 4,27% (67 записів);

67/68 Різні галузі промисловості та ремесла. Легка промисловість загалом — 4,08% (64 записи);
69 Будівельна промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи — 1,21% (19 записів).

У класі 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт представлено наукові роботи з питань архітектури, образотворчого мистецтва, музики, спорту тощо [14]. У діагр. 9 наведено результати аналізу тематичного розподілу цього класу:

7.01/.09 Теорія та філософія мистецтва, методи, періоди, стилі, способи представлення зображення — 7,41% (12 записів);

71 Планування у межах адміністративно-територіальних одиниць. Планування у міській та сільській місцевостях. Ландшафти, парки. Сади — 3,7% (6 записів);

72 Архітектура — 9,88 (16 записів);
73/76 Образотворче мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво — 8,02% (13 записів);

78 Музика. Музичні інструменти — 37,04% (60 записів);

79 Видовищні види мистецтва. Розваги. Ігри. Спорт — 33,95% (55 записів).

Діагр. 8. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка

Діагр. 9. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт

Розподіл авторефератів дисертацій класу 8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство наведено у діагр. 10:

80 Загальні питання лінгвістики та літератури. Філологія — 0,69% (2 записи);

81 Лінгвістика. Мовознавство. Мови — 67,02% (193 записи);

82 Література. Літературознавство — 32,29% (93 записи).

Матеріали з питань археології, географічних, історичних наук тощо подано у класі 9 Географія.

Біографії. Історія [14]. Результати розподілу наукових досліджень цього класу відображено у діагр. 11:

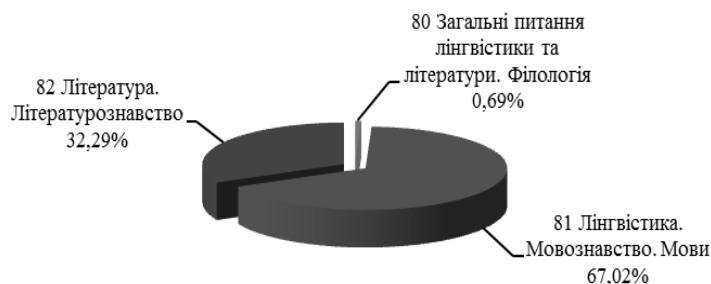
902/904 Археологія. Передісторія. Археологічні пам'ятки — 5,85% (11 записів);

91 Географія. Географічні дослідження Землі та окремих країн — 12,77% (24 записи);

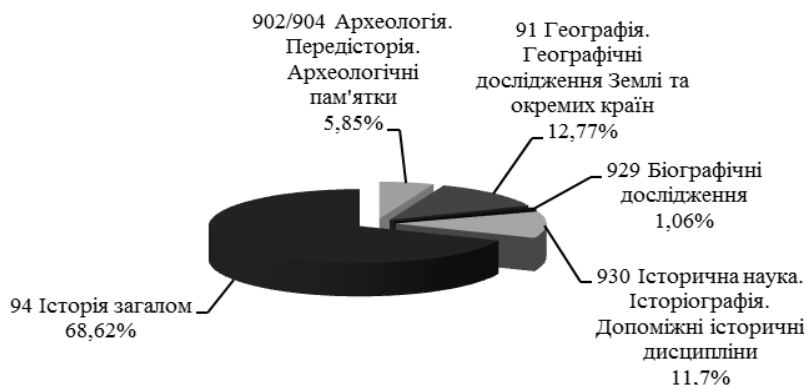
929 Біографічні та подібні дослідження — 1,06% (2 записи);

930 Історична наука. Історіографія. Допоміжні історичні дисципліни — 11,7% (22 записи);

94 Історія загалом — 68,62% (129 записів).

Діагр. 10. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство

Діагр. 11. Розподіл авторефератів дисертацій за розділами УДК класу 9 Географія. Біографія. Історія

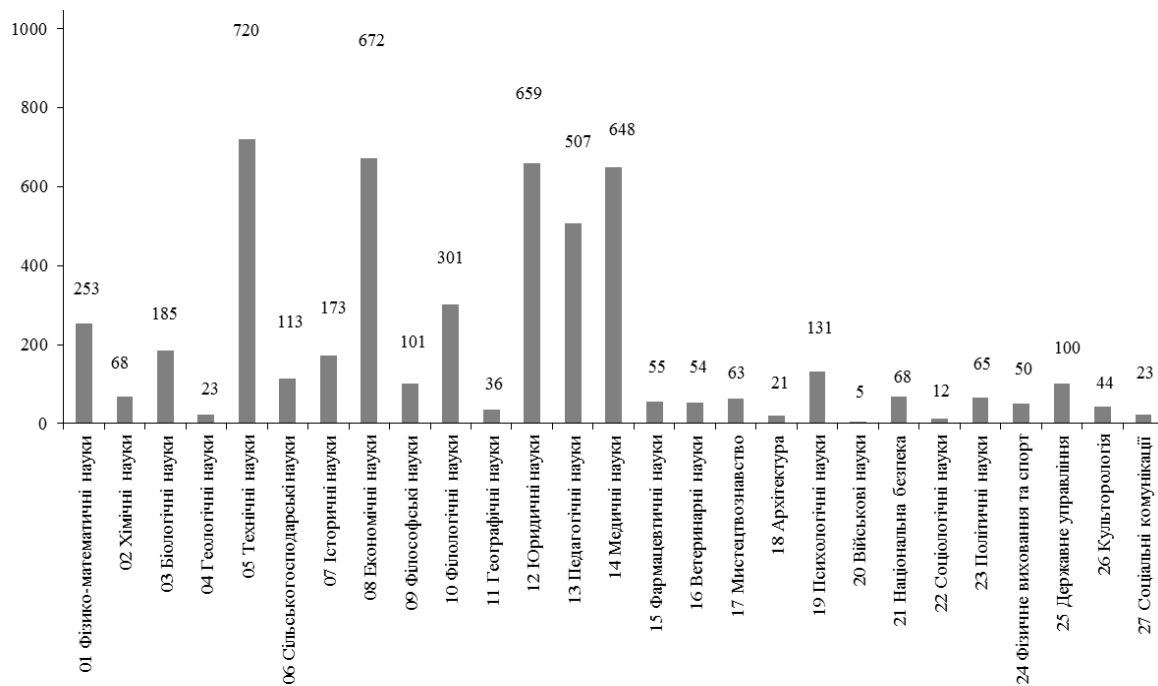
У діагр. 12, 13 відображено відсотковий і кількісний розподіл авторефератів дисертацій за галузями наук згідно з переліком спеціальностей, за якими проводиться захист дисертаційних робіт, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 № 1057 "Про затвердження Переліку наукових спеціальностей".

Аналіз БД "Літопис авторефератів дисертацій" виявив, що переважають наукові дослідження з технічних наук (720 записів, або 13,99%), економічних (672 записи, або 13,05%), юридичних (659 записів, або 12,8%), медичних (648 записів, або 12,59%) та педагогічних (507 записів, або 9,84%). Їхня частка становить 61,45% загальної кількості досліджуваних документів. Понад третину (38,55%) загальної кількості налічують дисертаційні роботи з філологічних наук (301 запис, або 5,84%), фізико-математичних (253 записи, або

4,91%), біологічних (185 записів, або 3,59%), історичних (173 записи, або 3,36%), психологічних (131 запис, або 2,54%), сільськогосподарських (113 записів, або 2,19%), філософських (101 запис, або 1,96%), з державного управління (100 записів, або 1,94%), хімічних наук (68 записів, або 1,32%), з національної безпеки (68 записів, або 1,32%), політичних наук (65 записів, або 1,26%), мистецтвознавства (63 записи, або 1,22%), із фармацевтичних (55 записів, або 1,07%), ветеринарних (54 записи, або 1,05%) наук. Незначною є кількість дисертацій із таких спеціальностей: фізичне виховання та спорт (50 записів, або 0,97%), культурологія (44 записи, або 0,85%), однакові показники з соціальних комунікацій та геологічних наук (по 23 записи, або 0,45%), архітектура (21 запис, або 0,41%), соціологічні науки (12 записів, або 0,23%). Найменше дисертаційних робіт із військових наук (5 записів, або 0,1%).

Діагр. 12. Відсотковий розподіл авторефератів дисертацій за галузями науки

Діагр. 13. Кількісний розподіл авторефератів дисертацій за галузями науки

(Далі буде)